

CYKL
ESEJÓW

PRAWNO-
SPOŁECZNO-
HISTORYCZNYCH

Gdy pikują chrześcijan...

Usunięcie krzyży z przestrzeni publicznej

Aleksandra Mrozowska

*To jest uczciwa kara za to co się stało,
to znaczy musimy was opłować z pewnych przywilejów,
dlatego że jeżeli nie, to znowu podniesiecie głowę (...)*

Zdjęcie na okładce: Wikipedia.org, Kancelaria Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, CC BY-SA 3.0 pl

WWW.ORDOIURIS.PL

Gdy pilują chrześcijan...

Usunięcie krzyży z przestrzeni publicznej

ALEKSANDRA MROZOWSKA

INSTYTUT NA RZECZ KULTURY PRAWNEJ ORDO IURIS

WARSZAWA 2023

Spis treści

1. Wstęp	5
2. Wypowiedzi polityków	6
3. Postulaty organizacji pozarządowych	8
4. Regulacje prawne	11
5. Podsumowanie	17

1. Wstęp

Źródło: Adobe Stock

W dyskursie publicznym pojawiają się niekiedy głosy o konieczności usunięcia symboli religijnych z przestrzeni publicznej. Podsycane są one niejednokrotnie przez zlaicyzowanych polityków czy też przez pośrednio związane z lewicowymi ugrupowaniami politycznymi organizacje publiczne. Programy lewicowych partii obejmują postulaty „świeckiego państwa”, które w ich przekonaniu ma być wolne od jakichkolwiek skojarzeń związanych z katolicyzmem. Obecność symboli religijnych, a przede wszystkim krzyża, w miejscach publicznych świadczy w opinii ateistów i zlaicyzowanych obywateli o braku zachowania neutralności światopoglądowej państwa oraz stanowi narzucanie pewnej ideologii. Katolicy uważają natomiast, że jest to realizacja ich wolności wyznania, a także wyraz „chrześcijańskiego dziedzictwa Narodu”¹. W związku z tym rysują się dwie główne osie sporu: prawo chrześcijan do manifestowania swojego wyznania przy wykorzystaniu symboli religijnych zestawione z ewentual-

ną możliwością naruszenia „negatywnej wolności religijnej” osób niepodzielających wiary katolickiej. Warto zatem rozważyć, w jaki sposób polskie prawo zapatruje się na ten aksjologiczny problem: czy postulaty polityków dotyczące usunięcia symboli religijnych są prawnie uzasadnione, czy też katolicy mają zapewnione gwarancje ustrojowe do utrzymania status quo w sprawie obecności krzyża i innych symboli w przestrzeni publicznej.

1 Zob. preambuła do Konstytucji RP (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483).

2. Wypowiedzi polityków

Obecność symboliki chrześcijańskiej poza sferą prywatną częstokroć jest przedmiotem deklaracji politycznych przedstawicieli partyjnych, którzy chcą zyskać poparcie bardziej zlaicyzowanej części społeczeństwa. W ostatnim czasie dużą popularność zyskała wypowiedź Donalda Tuska wyrażająca opinię polityków Platformy Obywatelskiej na temat umieszczania symboli religijnych w miejscach publicznych. Lider PO zapytany, czy w szkołach powinny wisieć krzyże, odparł:

„Nie. Bardzo chciałbym, żeby miejscem, gdzie wszyscy, którzy wierzą, mogli się spotkać, był kościół. [...] Miejsca publiczne, takie jak Sejm czy szkoła, powinny być wolne od symboliki religijnej”².

Źródło: Wikipedia.org, European Parliament, CC BY 2.0

Również Sylwia Spurek postuluje usunięcie krzyża z przestrzeni publicznych, mówiąc:

„W sferze publicznej, w budynkach użyteczności publicznej, w szkołach publicznych nie powinno być symboli religijnych”³.

Źródło: Wikipedia.org, Piotr Sokołowski, CC BY-SA 4.0

2 TVP.info, Awantura o krzyże w szkołach. „PO rusza na wojnę ideologiczną”, <https://www.tvp.info/55240262/donald-tusk-chce-usunac-krzyze-ze-szkol-i-sejmu-awantura-w-sieci-internauci-mocno-o-pomysle-platformy-obywatelskiej> (dostęp: 19 lipca 2023 r.).

3 RMF24 [kanał w serwisie YouTube], Sylwia Spurek: W szkołach publicznych nie powinno być symboli religijnych, https://www.youtube.com/watch?v=-dZ5B1EBzh8&ab_channel=RMF24 (dostęp: 19 lipca 2023 r.).

Zabiegi na rzecz usunięcia symboliki chrześcijańskiej z przestrzeni publicznej rozpoczęły się jednak znacznie wcześniej. Jedną z pierwszych akcji o takim charakterze była zorganizowana przez polityków Ruchu Palikota próba zdjęcia krzyża z sali posiedzeń Sejmu. Posłowie wspomnianej partii twierdzili, że obecność symbolu religijnego narusza ich dobra osobiste. Uważali także, że fakt powieszenia krzyża w miejscu publicznym jest niezgodny z Konstytucją, Konkordatem oraz ustawą o gwarancjach wolności sumienia i wyznania. Ich powództwo zostało jednak jednomyślnie oddalone przez Sąd Okręgowy w Warszawie⁴. Jak bowiem stwierdziła doktryna: „krzyż został umieszczony w sali sejmowej w drodze aktu prywatnego, który nie był raczej przejawem kultu religijnego, ale miał charakter polityczny. Krzyż został umieszczony przez polityków, a nie przez duchownych. Nie umieszczono go w celu sprawowania kultu religijnego”⁵.

Mimo to coraz częściej można zaobserwować oddolne organizowanie się przedstawicieli samorządów – rady miast czy rady gmin – w celu podjęcia uchwał minimalizujących obecność symboli religijnych poza sferą prywatną. Radni Poznania zaangażowali się w działania mające na celu usunięcie krzyża z sali sesyjnej, przekonując: „Zdjęcie tego symbolu, jakim jest krzyż, niech będzie równie symbolicznym świadectwem, o jakim państwie marzymy i jakim powinno się ono stać”⁶. Podobne żądania zostały wysunięte również w Warszawie przez radną Koalicji Obywatelskiej Agatę Diduszko-Zyglewską. Zwróciła się ona z apelem do prezydenta Warszawy Rafała Trzaskowskiego o usunięcie krzyża z jednej z sal białoleckiego urzędu stanu cywilnego. Swoją petycję uzasadniła stwierdzeniem, że: „Urzędy miejskie powinny być neutralne religijnie”, wskazywała również, że:

Źródło: Wikipedia.org, Laura Pawela, CC BY-SA 4.0

„Zgodnie z polskim prawem katolicy mogą zawierać śluby kościelne konkordatowe – co oznacza, że ceremonii kościelnej nie trzeba powtarzać w urzędzie stanu cywilnego. Dlatego śluby w USC zawierają osoby, które NIE CHCĄ zawierać ślubu o charakterze religijnym. (...) Wszyscy petenci powinni być traktowani jednakowo, a więc powinni mieć takie same prawa, a ich wyznanie religijne powinno zgodnie z konstytucją pozostawać ich sprawą prywatną. Umieszczenie symbolu religijnego zgodnie z konstytucją powinno pozostawać ich sprawą”⁷.

Radna tym samym uznała obecność krzyża za ograniczanie swobody religijnej warszawiaków.

4 GazetaPrawna.pl, Krzyż zostaje w Sejmie. Sąd oddalił powództwo Ruchu Palikota, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/673486,krzyz-zostaje-w-sejmie-sad-oddalil-powodztwo-ruchu-palikota.html> (dostęp: 19 lipca 2023 r.).

5 R. Piotrowski, *Opinia na temat wniosku dotyczącego „wydania zarządzenia nakazującego usunięcie krzyża tacińskiego, znajdującego się w sali posiedzeń Sejmu RP*, „Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu” 2011, nr 4 (32), s. 63.

6 SE.pl, Poznań: Spór o krzyż w sali sesyjnej. Radni Nowoczesnej chcą go USUNĄĆ, <https://www.se.pl/poznan/poznan-spor-o-krzyz-w-sali-sesyjnej-radni-nowoczesnej-chca-go-usunac-aa-i7ox-F44D-gb8A.html> (dostęp: 19 lipca 2023 r.).

7 TVN24.pl, Radna chce usunięcia krzyża z sali ślubów urzędu stanu cywilnego, <https://tvn24.pl/tvnwarszawa/bialoleka/bialoleka-radna-chce-zdjecia-krzyza-z-sali-slubow-urzedu-stanu-cywilnego-1323299> (dostęp: 19 lipca 2023 r.).

3. Postulaty organizacji pozarządowych

Częstokroć także organizacje pozarządowe angażują się w działania na rzecz laicyzacji i „zeświecczenia” Polski. Stowarzyszenie Kongres Świeckości opublikowało apel przeciwko klerykalizacji kraju, którego podstawowym postulatem jest:

„Zakaz umieszczania symboli religijnych w instytucjach państwowych oraz łączenia ceremoniału państwowego z obrzędami religijnymi”⁸.

Źródło: Facebook.com, <https://www.facebook.com/kongresswieckosci>

Ponadto, punkt 21. Manifestu Kongresu Świeckości przewiduje: „przywrócenie świeckiego charakteru wszystkim instytucjom publicznym, w tym przedszkolom i szkołom, urządowi państwowym, służbom cywilnym i wojskowym oraz ceremoniałowi i uroczystościom państwowym”⁹. Inicjatorzy stowarzyszenia zapowiadają również, że w dalszej perspektywie planują: „utworzenie instytutu kultury świeckiej, monitorującego wszelkie przypadki nadużyć związanych z brakiem świeckości w Polsce”¹⁰.

Fundacja Wolność od Religii zorganizowała kampanię pod hasłem „Szkół to nie kościół”. Autorzy akcji mówią:

8 Kongresswieckosci.pl, Czym jest Kongres Świeckości?, <https://kongresswieckosci.pl/czym-jest-kongres-swieckosci/> (dostęp: 19 lipca 2023 r.).

9 Kongresswieckosci.pl, Punkt 21 Manifestu Kongresu Świeckości, <https://kongresswieckosci.pl/category/swieckosc-instytucji-publicznych/> (dostęp: 19 lipca 2023 r.).

10 Kongresswieckosci.pl, Czym jest Kongres Świeckości?, op. cit.

Źródło: Wolnoscodreligii.pl, https://wolnoscodreligii.pl/2017/03/30/kampania_spoleczna_szkola_to_nie_kosciol/

szości religijnych i mniejszości bezwyznaniowej przez cały wieloletni okres edukacji. Mimo wielu protestów przebieg szkolnej katechizacji oraz uroczystości i rekolekcji coraz częściej łączy się z wywieraniem presji i przymusem¹¹.

Postulaty wprowadzenia świeckiego państwa popiera również Ogólnopolski Strajk Kobiet. Na oficjalnej stronie znaleźć można stanowisko ruchu w sprawie laicyzacji Polski:

Źródło: Strajkkobiet.eu, <https://strajkkobiet.eu/swieckie-panstwo/>

„Żądamy rozdzielenia kościoła od państwa, chcemy Polski laickiej. To Kościół Katolicki – trzon patriarchalnego terroru – stoi na przeszkodzie w drodze do praworządności i demokracji jako instytucja, która szantażuje rząd, handluje z nim i praktycznie współrządzi, a doktryny religijne wprowadza do prawodawstwa. To Kościół podważa międzynarodowe gwarancje praw człowieka. Jeśli jesteś przeciw dyktaturze Kościoła Katolickiego – nie dawaj tej instytucji zawyżonych danych do ręki i nie umacniaj jej pozycji w państwie. Namawiamy do apostazji, do rezygnacji z deklarowania się jako «katolik/katoliczka» w spisach powszechnych, do wypisywania dzieci z katechezy i do wyprowadzenia jej ze szkół, do usuwania wszechobecnych krzyży i oddawania czci Janowi Pawłowi II w przestrzeni publicznej¹².

Kwestię rozumianego na sposób lewicowy rozdzielenia państwa od Kościoła podejmuje również Projekt Same Plusy. Jego inicjatorzy piszą o nim, że jest on „realizacją zadania Narodowa Apostazja sformułowanego w odpowiedzi na postulaty zgłaszane przez protestujących przeciwko łamaniu praw kobiet i osób LGBT, faszyzacji, demolowaniu podstaw ustrojowych państwa i postępującej klerykalizacji. (...) Celem projektu jest popularyzacja wiedzy na temat związku, jaki istnieje między indywidualnymi wyborami i postawami ludzi a pozycją polityczną kościoła

11 Wolnoscodreligii.pl, *Billboardowa kampania społeczna „Szkoła to nie kościół”*, https://wolnoscodreligii.pl/2017/03/30/kampania_spoleczna_szkola_to_nie_kosciol/ (dostęp: 19 lipca 2023 r.).

12 Strajkkobiet.eu, *Świeckie państwo*, <https://strajkkobiet.eu/swieckie-panstwo/> (dostęp: 19 lipca 2023 r.).

rymskokatolickiego w Polsce oraz zachęta do odseparowania się od kościoła we wszystkich obszarach życia prywatnego i społecznego¹³. W zakresie obecności chrześcijańskiej symboliki organizacja zgłasza jawny sprzeciw:

Źródło: Sameplusy.info.pl, <https://sameplusy.info/co-wiecej/>

„[J]ako rodzice naciskamy na publiczne szkoły, by pilnowały konstytucyjnej zasady bezstronności wyznaniowej (brak przedstawień szkolnych, konkursów, dekoracji o tematyce religijnej, zajęcia z religii przed lub po bloku obowiązkowych lekcji, dostępność zajęć z etyki, pilnowanie, by WdŻ uczony był zgodnie z wiedzą naukową, a bez katolickiej propagandy)”¹⁴.

W Internecie pojawiają się także poradniki dla osób zainteresowanych usunięciem symboli religijnych z przestrzeni publicznej:

Instrukcja dla niepokornych. Jak legalnie usunąć krzyż w miejscu pracy, szkole lub urzędzie? Sprawdzamy

Źródło: Natemat.pl

„Obecność krzyży (uściślając, krucyfiksów) w przestrzeni publicznej to norma. Poza miejscami kultu takimi jak świątynie, możemy je zobaczyć w szkołach, urzędach czy szpitalach. Bądźmy szczerzy, dla większości społeczeństwa to sprawa obojętna, ale istnieje mniejszość, którą wszechobecność kultu po prostu drażni.

Jeżeli uważacie, że czara goryczy zaczyna się przelewać, oto krótki poradnik krok po kroku jak spróbować usunąć krzyż. Jeżeli uważasz, że czas powiedzieć dość, możesz spróbować zasygnalizować swój sprzeciw”¹⁵.

Autor artykułu w punktach przedstawia „skuteczne” sposoby na wyeliminowanie symbolu religijnego z miejsc publicznych, zaznaczając, iż kluczem do sukcesu jest zmiana mentalności ludzi na bardziej laicką¹⁶.

13 Sameplusy.info, O projekcie, <https://sameplusy.info/o-nas/> (dostęp: 19 lipca 2023 r.).

14 Sameplusy.info, Co więcej?, <https://sameplusy.info/co-wiecej/> (dostęp: 19 lipca 2023 r.).

15 Natemat.pl, Instrukcja dla niepokornych. Jak legalnie usunąć krzyż w miejscu pracy, szkole lub urzędzie? Sprawdzamy, <https://natemat.pl/190053,instrukcja-dla-niepokornych-jak-usunac-krzyz-spoza-miejsca-kultu>

16 Ibidem.

4. Regulacje prawne

Obszary, z których obecnie próbuje się wyeliminować symbole religijne, to przede wszystkim: szkoły, przedszkola i inne placówki oświaty, urzędy gminne, wojewódzkie państwowe, instytucje związane ze służbą zdrowia, policją czy strażą pożarną. Czy w świetle polskiego prawa uzasadniona jest walka o całkowitą laickość tych miejsc?

Sporów dotyczących obecności krzyża w przestrzeni publicznej nie można uznać za rzecz nową. Wystarczy cofnąć się do okresu Polski Ludowej, kiedy to komuniści eliminowali wszelkie przejawy życia religijnego ze sfery publiczno-państwowej. Głównym polem ideologicznej bitwy były szkoły, w których zakazano prowadzenia katechezy, a także dekorowania sal i szkolnych pomieszczeń emblematami religijnymi¹⁷. Czas ten obfitował w zmożoną obronę symboli religijnych przez Polaków oraz walkę, by wróciły na stałe do przestrzeni publicznej. W związku z tym, wraz z przemianami postkomunistycznymi, krzyże zostały przywrócone do szkół, co stanowić miało świadectwo zmian i przełomu. Do dziś obecność krzyża w szkole jest gwarantowana przez polskie przepisy prawne. Zgodnie z § 12 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach¹⁸ w pomieszczeniach szkolnych może być umieszczony krzyż. Przepis ten przewiduje zatem możliwość umiejscowienia krzyża w szkole, gwarantując jednocześnie prawo do ubiegania się o ekspozycję tego chrześcijańskiego symbolu religijnego. Warto zaznaczyć, że ustawodawca możliwości ekspozycji krzyża nadaje szczególną moc, wymieniając ten symbol wprost (jako jedyny symbol religijny) w akcie normatywnym z zakresu prawa oświatowego.

Zgodnie z § 12 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach w pomieszczeniach szkolnych może być umieszczony krzyż. Przepis ten przewiduje zatem możliwość umiejscowienia krzyża w szkole, gwarantując jednocześnie prawo do ubiegania się o ekspozycję tego chrześcijańskiego symbolu religijnego.

17 P. Stanisław, *Obecność krzyża w przestrzeni publicznej w kontekście wolności myśli, sumienia i religii. Perspektywa polska*, [w:] *Obecność krzyża w przestrzeni publicznej. Doświadczenia niektórych państw europejskich*, red. Ordon M., Stanisław P., Zawislak M., Lublin 2016, s. 156.

18 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach (Dz. U. z 1992 r. Nr 36 poz. 155).

Obecne przepisy prawne w sposób jednoznaczny dopuszczają obecność symboli religijnych w przestrzeni publicznej. Zarówno w polskiej Konstytucji, jak i w innych ustawach nie ma bowiem przepisu, który mówiłby o świeckości i laickości państwa polskiego. Wręcz przeciwnie – Trybunał Konstytucyjny wprost zasygnalizował¹⁹, że zasada świeckości jest niespójna z systemem prawnym Rzeczypospolitej Polskiej, którego podstawową zasadą jest zasada demokratycznego państwa prawnego. Co więcej, Konstytucja RP zapewnia każdemu wolność sumienia i religii, która realizuje się między innymi w prawie do publicznego manifestowania swojej religii (art. 53 ust. 1–2), a jej ograniczenie dopuszczalne jest tylko w drodze ustawy, i tylko wtedy, gdy jest to konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób (art. 53 ust. 5).

Obecne przepisy prawne w sposób jednoznaczny dopuszczają
obecność symboli religijnych w przestrzeni publicznej.

Na poziomie konstytucyjnym prawo do umieszczania symboli religijnych w miejscach publicznych zapewnia między innymi art. 25 ust. 2 Konstytucji RP, który stanowi: „Władze publiczne w Rzeczypospolitej Polskiej zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniając swobodę ich wyrażania w życiu publicznym”. Przepis ten gwarantuje możliwość uzewnętrzniania swoich przekonań religijnych, obejmując również ekspozycję symboli religijnych w miejscach publicznych. Pozbawienie chrześcijanina takiej możliwości stanowić może naruszenie jego praw. Co więcej, w świetle Konstytucji to władze publiczne są zobowiązane do zapewnienia każdemu możliwości swobodnej ekspresji poglądów w życiu publicznym, a więc także we wszelakich placówkach publicznych: szkołach, przedszkolach czy urzędach; to władze publiczne, przy jednoczesnym zachowaniu bezstronności światopoglądowej, powinny gwarantować możliwość wyrażania przywiązania religijnego obywatelom. Zasada bezstronności władz publicznych nakłada na nie obowiązek nieingerowania w sprawy religijne, światopoglądowe i filozoficzne. Władze placówek publicznych nie mogą więc angażować się w jakiegokolwiek działania laicyzacyjne, wspierające określone ideologie. Odmowa ekspozycji symbolu religijnego uznana być musi w związku z tym za sprzeczną z zasadą bezstronności światopoglądowej władz publicznych. Poparcie przez instytucje publiczne światopoglądu laickiego jest niezgodne z Konstytucją, w tym z jej preambułą (będącą normatywną częścią Konstytucji), która nawiązuje do kultury „zakorzenionej w chrześcijańskim dziedzictwie Narodu”.

Władze placówek publicznych nie mogą angażować się w jakiegokolwiek działania laicyzacyjne, wspierające określone ideologie. Odmowa ekspozycji symbolu religijnego uznana być musi w związku z tym za sprzeczną z zasadą bezstronności światopoglądowej władz publicznych.

19 Postanowienie sygnalizujące Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 lutego 1991 r., sygn. akt S 1/91.

Przeciwnicy ekspozycji symboli religijnych w miejscach publicznych często powołują się na treść art. 48 ust. 1 Konstytucji. Ustawodawca w tym przepisie zwraca uwagę m.in. na prawa rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi poglądami i przekonaniami. Błędne natomiast jest twierdzenie, że obecność krzyża w miejscach publicznych w jakikolwiek sposób odbiera lub ogranicza to prawo. Stanowisko takie reprezentują zarówno ETPC, jak i sądy w Polsce. Ponadto ustawodawca przez wolność wyznania rozumie przede wszystkim: „wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie”, a także „posiadanie świątyń i innych miejsc kultu w zależności od potrzeb ludzi wierzących oraz prawo osób do korzystania z pomocy religijnej tam, gdzie się znajdują” (art. 53 ust. 2 Konstytucji).

Katalog przejawów wolności wyznania doprecyzowuje także art. 2 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania²⁰.

„Korzystając z wolności sumienia i wyznania obywatele mogą w szczególności:

- 1) tworzyć wspólnoty religijne, zwane dalej „kościołami i innymi związkami wyznaniowymi”, zakładane w celu wyznawania i szerzenia wiary religijnej, posiadające własny ustrój, doktrynę i obrzędy kultowe;
- 2) zgodnie z zasadami swojego wyznania uczestniczyć w czynnościach i obrzędach religijnych oraz wypełniać obowiązki religijne i obchodzić święta religijne;
 - 2a) należeć lub nie należeć do kościołów i innych związków wyznaniowych;
- 3) głosić swoją religię lub przekonania;
- 4) wychowywać dzieci zgodnie ze swoimi przekonaniem w sprawach religii;
- 5) zachowywać milczenie w sprawach swojej religii lub przekonań;
- 6) utrzymywać kontakty ze współwyznawcami, w tym uczestniczyć w pracach organizacji religijnych o zasięgu międzynarodowym;
- 7) korzystać ze źródeł informacji na temat religii;

20 Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz. U. z 2023 r. poz. 265).

- 8) wytwarzać i nabywać przedmioty potrzebne do celów kultu i praktyk religijnych oraz korzystać z nich;
- 9) wytwarzać, nabywać i posiadać artykuły potrzebne do przestrzegania reguł religijnych;
- 10) wybrać stan duchowny lub zakonny;
- 11) zrzeszać się w organizacjach świeckich w celu realizacji zadań wynikających z wyznawanej religii bądź przekonań w sprawach religii;
- 12) otrzymać pochówek zgodny z wyznawanymi zasadami religijnymi lub z przekonaniami w sprawach religii”.

Artykuł 2 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania

W związku z powyższym oczywisty zdaje się być fakt, że prawo do uzewnętrzniania religii obejmuje również „prawo do czynienia tego z wykorzystaniem znaków i symboli, które stanowią wyraz religijnej przynależności i osobistego przyłgnięcia do określonego zespołu przekonań”²¹. Ponadto prawo uzewnętrzniania religii nie obejmuje wyłącznie indywidualnych zachowań, lecz odnosi się również do zachowań grupowych, mających na celu „uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie” (art. 53 ust. 2 Konstytucji RP). „W Polsce, podobnie jak i w wielu innych państwach europejskich, cały szereg takich zachowań związanych jest z eksponowaniem krzyża”²². Co więcej, warto również zwrócić uwagę na kulturowy wymiar problematyki związanej z obecnością symboli religijnych w przestrzeni publicznej. Jak często podkreśla się w dyskusji, są one „przede wszystkim funkcją kultury politycznej, pełniąc rolę pozasakralną – spora część ze znanych dziś symboli (w tym krzyż), pomimo swego pierwotnie i pierwszorzędnie religijnego charakteru, funkcjonuje w odbiorze społecznym również jako symbole określonego kręgu kultury czy stylu życia, a to legitymizuje ich obecność nawet w przestrzeni publicznej państw definiujących się jako świeckie”²³. Jak stwierdził bowiem Sejm RP:

21 P. Stanisławski, *Obecność krzyża...*, s. 169.

22 Ibidem.

23 Ibidem, s. 170.

„[Z]nak krzyża jest nie tylko symbolem religijnym [...], ale w sferze publicznej przypomina o gotowości do poświęcenia dla drugiego człowieka, wyraża wartości budujące szacunek dla godności każdego człowieka i jego praw”²⁴.

Krzyż w Suponinie. Źródło: Wikipedia.org, Zbigniew Zieliński, CC BY-SA 3.0

Niejednoznaczną symbolikę krzyża potwierdził Sąd Apelacyjny w Łodzi, który zauważył, że: „polskie drogi do wolności znaczone i mierzone były krzyżami, mimo że źródła tych dróg nie zawsze były tożsame”, a w związku z tym „w zachowaniach zbiorowych pozareligijnych to [...] znaczenie symboliki krzyża jako wyrazu czci i łączności z wyzwolicielami Ojczyzny ma nawet pierwszoplanowe znaczenie”²⁵. Sąd Apelacyjny w Szczecinie dodatkowo zauważył, że: „krzyż w społeczeństwie polskim odbierany jest nie tylko jako symbol religii katolickiej, ale też uosabia wartości uniwersalne, wywodzące się z tradycji chrześcijańskiej, będącej równocześnie częścią polskiej kultury materialnej i duchowej”²⁶.

Również orzecznictwo sądów europejskich, m.in. Europejskiego Trybunału Praw Człowieka stoi na stanowisku, iż ekspozycja krzyża w przestrzeni publicznej nie narusza praw niewierzących. Jak stwierdziła Wielka Izba ETPC w wyroku z 18 marca 2011 r. ws. *Lautsi przeciwko Włochom*²⁷, sam krzyż jest zasadniczo biernym symbolem (*essentially passiv symbol*), dlatego jego oddziaływanie nie nosi znamion agitacji religijnej. ETPC za legalne uznał prawo nakazujące wieszać krzyże w szkole, stwierdzając, że obecność krzyża w szkole nie skutkuje indoktrynacją, a co za tym idzie nie odbiera rodzicom prawa do autonomicznego wychowania dzieci. Należy również wyraźnie rozróżnić udział w praktykach religijnych od ich obserwacji. Widok krzyża z pewnością nie może zostać przyrównany do aktywnego uczestnictwa w kulcie czy praktykach religijnych.

Orzecznictwo sądów europejskich, m.in. Europejskiego Trybunału
Praw Człowieka również stoi na stanowisku, iż ekspozycja krzyża
w przestrzeni publicznej nie narusza praw niewierzących.

Orzecznictwo polskich sądów również stoi na stanowisku, że publiczna ekspozycja symboli religijnych nie stanowi naruszenia dóbr osobistych osób niebędących wyznawcami określo-

24 Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 3 grudnia 2009 r., M. P. z 2009 r. Nr 78, poz. 962. Cyt. za: P. Stanisławski, *Obecność krzyża...*, s. 171.

25 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 28 października 1998 r., sygn. akt I ACa 612/98.

26 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 25 listopada 2010 r., sygn. akt I ACa 363/10.

27 Wyrok ETPC z dnia 18 marca 2011 r. w sprawie *Lautsi przeciwko Włochom*, Wielka Izba, skarga nr 30814/06.

nej religii, ani nie może nikogo dyskryminować (zob. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 lipca 2010 r.²⁸). Podkreśla się także, że osoby niewierzące nie mogą oczekiwać, iż nie będą miały nigdy kontaktu z religijnymi symbolami, gdyż stanowiłoby to ograniczenie swobody sumienia osób wierzących (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 września 2013 r.²⁹).

28 Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 lipca 2010 r., sygn. akt III SW 124/10.

29 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 września 2013 r., sygn. akt II CSK 1/13.

5. Podsumowanie

Wszelkie próby ograniczenia ekspozycji symboli religijnych w miejscach publicznych uznać należy za bezzasadne i bezprawne. Wspomniane działania mogą nosić znamiona dyskryminacji katolików oraz próby ograniczania wolności sumienia i wyznania. Prawo do ekspozycji krzyża oraz innych symboli religijnych gwarantują zarówno polska Konstytucja, obowiązujące powszechnie ustawy, jak i bogate orzecznictwo sądów polskich i europejskich. Warto także podkreślić, że obecność symboli religijnych nie wiąże się jedynie z manifestacją wiary katolickiej w sferze publicznej, lecz stanowi nieodłączny element tożsamości narodowej i kulturowej. W związku z tym osoby nieidentyfikujące się z chrześcijaństwem nie mogą wymagać, by ze wspólnej przestrzeni publicznej zniknęły symbole religijne odwołujące się do szeregu wartości, takich jak gotowość do poświęcenia się na rzecz drugiego człowieka czy szacunek dla jego godności.

Pomimo tak istotnych argumentów wciąż na nowo podnoszone są postulaty usunięcia z przestrzeni publicznej symboli tożsamości narodowej i wiary większości społeczeństwa. Nihiliści aksjologiczni, gdy tylko dojdą do władzy, z pewnością podejmą próbę narzucenia swych przekonań większości.

Dlatego też tak ważne jest, by w przestrzeni prawnej obrona praw i wolności oraz działanie zgodne z Konstytucją stanowiły klarowne aksjomaty: zarówno w sferze litery prawa, jak i w zakresie jego wykonywania, wśród osób, które uczestniczą w funkcjonowaniu wymiaru sprawiedliwości.

WSPARCIE DARCYŃCÓW

Instytut Ordo Iuris jest fundacją i zakres naszej aktywności jest ściśle uzależniony od funduszy, które pozyskamy na działalność statutową. Ceniąc sobie niezależność, nie korzystamy ze środków publicznych i grantów, których pozyskanie mogłoby ją ograniczać. Naszą działalność prowadzimy tylko dzięki hojności naszych Darczyńców, zwłaszcza tych, którzy wspierają nas regularnie co miesiąc w ramach Kręgu Przyjaciół (więcej na: www.przyjaciele.ordoiuris.pl)

RAZEM MOŻEMY REALNIE WPŁYWAĆ NA RZECZYWISTOŚĆ!

DAROWIZNĘ MOŻNA PRZEKAZAĆ NA KONTO

32 1160 2202 0000 0002 4778 1296

Fundacja Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris
ul. Zielna 39, 00-108 Warszawa
oraz za pomocą przelewów internetowych
Tpay i PayPal (szczegóły na stronie www.ordoiuris.pl)

ordoiuris.pl

[/ordoiuris](https://www.facebook.com/ordoiuris)

[@Ordoluris](https://twitter.com/Ordoluris)

[/ordoiuris](https://www.youtube.com/ordoiuris)